

РЕЗЮМЕТА

на научните трудове на доц. д-р Александър Алексиев,
представени за участие в конкурса за академичната длъжност „професор“
по професионално направление 2.1 Филология (Китайски език и литература),
обявен от Софийския университет „Св. Кл.Охридски“ в ДВ., бр. 80 от 14.10.2011 г.

Списъкът с публикации съдържа авторска монография, четири научни статии,
преводи на две литературни произведения, разговорник.

**1. Китайски игрословни фразеологизми. Монография. Издател
„Институт Конфуций“. София, 2011. 200 стр. (под печат).**

Изследването е посветено на игрословието в китайския език и се стреми да покаже важната функция на явлението от лингвистично гледище, - като троп. Игрословните фразеологизми в китайския език представляват сравнително ясно обособен корпус от специфични езикови единици. Те се отличават от другите фразеологични групи в китайския език както по двуелементната си структура в плана на израза, така и по емоционално-експресивната и функционално-стилистичната си окраска в плана на съдържанието. Китайските игрословни фразеологизми (КИФ) се отличават със силна експресия, за която основна причина е богатата образност и наличието на игра на думи. Ярката им емоционално-експресивна оценъчност определя до голяма степен и функционалната им сфера на употреба - разговорния стил на китайския език, и по-специално устната, диалогична реч. В съдържателен план най-характерната им особеност е игрословната мотивация на фразеологичното значение. Наличието на огромно количество фразеологични единици от тази група в китайския език се дължи на популярността на игрословието като логически механизъм за семантичен трансфер (троп) в Китай. Характерна особеност на формалната структура на разглежданите от нас фразеологизми е наличието на два елемента, отделени с пауза. Паузата е ключов елемент в състава на КИФ и представлява тяхната основна, структуроопределяща характеристика. Наличието на разделителна пауза формира функционално-семантичните отношения между така образувалите се две части. В края на първата част на фразеологизма, която в съдържателен план представлява яркоекспресивно образно двусмислено изказване, паузата внася известно забавяне и подготвя условията за развързката, съдържаща се в разяснението, изразено във втората част. По този начин ясно се определят смисловите отношения между двата участващи елемента, а именно: алегория – първа, зависима част, и коментар – втора, опорна част и носител на реалното значение на фразеологизма. Двуелементната структура на разглежданите от нас фразеологизми е причина за редица особености на системните им отношения. Синонимията, антонимията, вариантността, омонимията и многозначността при КИФ се характеризират с особено сложно отношение между емоционално-

оценъчните характеристики и стилистичните особености на алегорията от една страна, и съдържателния план на коментарта, където фразеологичното значение се формира в условията на игрословно взаимодействие с алегорията – от друга. Основен фактор, определящ значението на КИФ е коментарът. Алегорията обаче също внася допълнителни нюанси във фразеологичното значение, а често пъти може да представлява и основен мотивиращ елемент на смисловите различия между отделните КИФ.

В работата се съдържат следните по-важни приноси моменти, а именно:

1) Извеждане на закономерности и пътища за разбиране (превод) на игрословието в китайския език при непосредствената му взаимовръзка с граматичната и фонологична структура на езика от една страна, и от друга – тясната му връзка с китайската традиционна култура. Китайската традиция е силно повлияна от начините, по които игрословно се използва езика – табу, омофония, паронимни замени, евфемизми, „щастливи думи“.

2) Формулиране на тезата, че макар игрословието да играе ключова роля в създаването на традиционните шеговити остроумия, в китайския език то няма за основна функция създаването на хумор. Прагматиката на игрословията е обвързана с други, по-сериозни общофилософски задачи, като постигането на баланс и хармония в междучовешките отношения, а така също и между света на духовете и хората.

3) Издигане на тезата, че макар наличието на двуелементна структура да дава потенциална възможност за употребата на КИФ в съкратена форма, а именно – използване в речта само на алегорията, с изключение на ограничен брой добре познати и често употребявани единици, огромната част от КИФ се нуждаят и от втория си структурен елемент – коментарта, в противен случай не могат да изпълнят комуникативната си функция. Ето защо огромната част от КИФ се употребяват в пълната си, двуелементна форма. Причина за смисловата недостатъчност на алегорията – като заместител на пълния състав на КИФ, при употреба в съкратена форма е преди всичко широкоразпространената многозначност (омонимия). Наличието на КИФ енантисеми и антонимни пароними също е фактор, пречатващ елиптичната употреба на КИФ.

4) Нов момент в теорията за разглежданата група фразеологизми е и наблюдението, че тъй като двата елемента – алегорията и коментарът, може да представляват фразеологизми сами по себе си, това прави КИФ естествена пресечна точка за трансформации и контаминации с другите фразеологични групи. Класическите фразеологизми (чъню), както и разговорните фраземи (гуанйоню) често се явяват в коментарта, - като елемент, изразяващ реалното значение на КИФ. Трансформацията при КИФ може да засяга класически фразеологизми, разговорни фраземи, пословици, поговорки, към които може да се добавя коментар-свободно съчетание. Два синонимни фразеологизма също могат да се съединят посредством разделителна пауза и образуват КИФ. Премахването на разделителната пауза между двете части на КИФ води до изчезване на игрословието и преобразуването му в поговорка или пословица.

5) Приносен момент е наблюдението, че сред КИФ се открояват три семантични полета, в които са съсредоточени най-много синонимни единици, а именно (по паралелни български фразеологизми):

- `търся си белята, сам си го изпросвам, дърпам дявола за опашката, играя си с огъня (смъртта), обричам се на гибел`;
- `преструвам се, превземам се, давам си вид, правя се на две и половина, разигравам комедии, правя се на утрепан (луд), правя се на дръж ми шапката`
- `празна работа, полагам напразни усилия, оставам с празни ръце`

2. Игрословието като езиков и културен феномен в Китай. В сп.: Български език и литература. кн. 3-4. София, 2009. стр. 37-45.

Статията разглежда основната тема на моите изследвания през последните няколко години, а именно игрословието (съзвучието) в китайския език. В Китай то е многостранно, многопластово, широко разпространено явление. Голямата му сфера на приложение се характеризира с особена сложност и богатство на проявите. За това способстват особеностите на китайския език, като устройството на китайската фонологична и граматична система, йероглифната писменост. В Китай, игрословието се отличава с честа употреба предимно в разговорния език, където участва активно в образуването на фразеологизми, собствени имена на хора, географски обекти, артефакти, традиционни символи, популярни лозунги и девизи, но се среща също така и във високите стилове на китайската литературна и културна традиция. Игрословието е традиционно изразно средство, което активно се използва в народното творчество и обичаите на китайския народ от древността до наши дни. То присъства в огромен брой народни песни, календарни и семейни празници, нумерологичната символика, названията на едни или други храни, суеверия – табу и „щастливи думи“, а също така е и актуално експресивно средство в рекламната индустрия, публицистиката, в Интернет, в младежкия жаргон. Способността да виждаме и разбираме тези закодирани послания е важна предпоставка за опознаването на културата на общуване на китайския народ. То е пряко свързано с начина на мислене на китайците, техните нагласи, поведение и културни норми.

3. Езиковият каламбур в китайската фразеология. В: Китай: традиция и съвременност. Сборник доклади от национална конференция на Институт Конфуций в София, 29 май 2009 г. София, 2010. стр. 5-13.

В статията се предлага извършването на нов, по-обтоен анализ на мотивационната структура на китайските игрословни фразеологизми (КИФ), както и на семантичните взаимодействия между двете им съставни части – алегорията и коментара, при формирането на общото значение.

4. Main Punning Strategies in Traditional Chinese Culture: A Linguistic Look. In: The Silk Road – Papers from the International Conference, Organized by Confucius Institute in Sofia, Bulgaria, June 3-4, 2011. Sofia, 2011. pp 9-11.

Тук се разглеждат стратегиите за образуване на преносно значение посредством игрословие в китайския език – пряко (директно) и закодирано (двустепенно). При прякото пренасяне думата се асоциира непосредствено със свое друго значение (по многозначност) или съзвучна дума (омофон, пароним). Закодираният пренос е усложнен с допълнителна логическа операция, основаваща се върху още един троп. Пълният текст на статията може да се прочете на адрес: <http://www.confuciusinstitute.bg/sbornik2011.htm>

5. Двата художествени превода, представени за настоящия конкурс са:

„Неофициална биография на Ян Тайджън“, и „Мей Фей“ (превод от старокитайски). В кн.: „Средновековна китайска литература – христоматия“. Университетско издателство „Св.св. Кирил и Методий. В.Търново, (под печат).

5.1. „Неофициална биография на Ян Тайджън“ е текст на Лъ Шъ (930-1007 г.), известен географ, историограф и литератор от династия Северна Сун (960-1127 г.). Посветен е на живота Ян Гуйфей (719-756 г.), „Скъпоценната императорска наложница Ян“, една от най-популярните красавици в китайската история, любимка на могъщия император Сюан-дзун (Ли Лундзи, 685 – 762 г.), владетел на Китай в периода 712-756 г. на династията Тан. Ето откъс от произведението:

„... През годините на Кайюан (713-741 г. – б.пр.) в двореца донесли от храстите мушао-яо, които впоследствие започнали да се наричат божури. [В „Бележки за цветята и другите растения от периода Кайюан и Тиенбао пише точно така: „Цветята, наричани в двореца мушао-яо, са именно божури.“ – б.а.]

Доставени били няколко храста червени, лилави, розови и снежнобели мушао-яо. Императорът заповядал да ги засадят на изток от езерото Синцин, пред Беседката от ароматна агалоха¹. Когато растенията разцъфнали, императорът яхнал великолепия си кон и отишъл да им се любува. Ян Гуйфей го следвала в лека колесница. По заповед на императора измежду музикантите от Крушовата градина избрали най-добрите шестнадесет. Сред тях била и Ли Гуйниен, която се

¹Беседка, построена с материал от дървото *Aquilaria agallocha*. Благодарение на съдържащите се в характерната влакнеста дървесина етерични масла, то излъчва специфичен приятен аромат и същевременно не се поддава на гниене и въздействие от страна на насекомите.

славела с благозвучния си глас. С кастанети от сандалово дърво в ръце, певицата се приближила към императора и се приготвила да пее. Но императорът рекъл:

„Ние се любиме на знаменити цветя, и при това, - в присъствието на Ян Гуйфей. Нима е подходящо в такъв момент да звучат стари песни?“

Певицата тутакси се подчинила на заповедта, взела в ръка лист хартия за писма, украсен със златни шарки, и се приготвила да записва новите стихове. На специален пратеник било заръчано да доведе незабавно удостоения за член на Академията Ханлин² поет Ли Бай³, който да напише три стихотворения по мотива „Радостен покой“. Ли Бай се явил на часа, но не бил особено трезвен. Изслушал волята на господаря, после взел четката и написал следните възпеви:

Първи:

Цветя с одежди пъстри и вълшебни, лик до чуден лик,

и вятър ароматен пролетен разнесе се навред във миг.

Не сте ли вие феи долетели, откъм Нефритения хълм,

дошли с любимия на среща под лунните нефритови дворци?

Втори:

Червено алено цветче с блестящи капчици роса,

Ушански дъжд и облаци⁴ жадува само то в нощта.

С такава хубост, коя ще се сравни в двореца Хански?

Прекрасната Фей Йен⁵ в премяна нова – дочувам ѝ гласа!

²Академията Ханлин („Гора от четки“) – научна и културна институция, създадена от танския император Сюан-дзун, призвана да събере на едно място интелектуалния елит на страната – учени, поети, хора със специални знания и умения, развила се и просъществувала до началото на 20-ти век.

³Велик тански поет, 701-762 гг.

⁴„Дъждовни облаци над планината Ушан“ – образ от китайската митология, метафора за любовта между мъжа и жената.

⁵Джао Фей-йен (?-1 г. пр.Хр.), любимка на ханския император Чън-ди, известна с изкусните си танци и извънредно лекото си тяло, което се носело във въздуха като „пърхаша лястовичка“ („фей йен“).

Трети:

Божури като Васкрепят страната⁶ с радост, о красавице неземна!

Изглеждате така, че Владетелят щом види ви и се усмихва безметежно!

Кажете, безпокойствата му да превърнете във сладост – как успяхте?

В беседката във Крушова градина просто ви погледнахте го нежно.

Ли Гуйниен поднесла листата със стиховете на императора, а той наредил на музикантите от Крушовата градина да ги озвучат с подходяща музика – с коприна и бамбук⁷, за акомпанимент към изпълнението им от певицата.

Ян Гуйфей била много доволна. Взела скъпоценна кристална чаша в ръка, наляла в нея вино от лозята в Силянджуо⁸ и слушала песента, като се усмихвала разчувствана. Императорът лично акомпанирал на нефритена флейта. В края на всеки куплет темпото се забавяло, и така мелодията ставала още по-красива.

След като допила виното в чашата си, Ян Гуйфей оправила бродирания си шал и два пъти се поклонила на императора. От този момент нататък, Владетелят гледал на Ли Бай с благосклонност по-голяма, отколкото към когото и да било друго от останалите учени в Ханлин.

Гао Лишъ обаче бил оскърбен от това, че трябвало да събува ботушите на пияния Ли Бай. Затова, когато на другия ден дочул как Ян Гуйфей си тананика стиховете му, подхвърлил уж на шега:

„Мислех, че никак не харесвате този Ли Бай, който само се подиграва, а излиза, че сте във възторг от него.”

„Че с какво ученият Ли е обидил някого?” – попитала стресната Ян.

„Но нали той ви сравни в Фей-йен и по този начин ви унижи!”

Щом чула това, Ян Гуйфей се съгласила с него.

⁶ „Крепя страната” – „цингуо”, алюзия към знаменито изречение от древната книга Шъдзин („Канон на песните”), превърнало се през вековете в крилата фраза-предупреждение за силата на ослепителната женска хубост, способна да „погуби градове и държави” („цингуо-цинчън”).

⁷ Метонимия – опоектизирано название на традиционните китайски струнни и духови музикални инструменти.

⁸ Вино от грозде, растящо в района на днешен гр. Джан-йе, в северозападната част на провинция Гансу.

Впоследствие императорът три пъти предлагал да издигне Ли Бай на чиновническа длъжност. Това обаче все се натъквало на съпротива от страна на вътрешните дворци, и накрая той престанал да настоява.

Веднъж в своите покои, в Залата на стоте цветя Сюан-дзун преглеждал „Дневниците на ханския император Чън-ди“. Ян Гуйфей се приближила до него изотзад, оправила му якичката и попитала:

„Какво четете?“

„По-добре не питай,“ отговорил императорът с усмивка. „Ако ти кажа, после няма да ме оставиш на мира!“

Но Ян Гуйфей все пак успяла да зърне отчасти съдържанието. Думите, които видяла, били следните: „Император Чън-ди от династията Хан имал наложница с прозвище Фей Йен („Пърхаща лястовица“). Тялото ѝ се отличавало с такава лекота, че изглеждало сякаш всеки момент ще бъде отнесено от случаен повей на вятъра. От страх любимата му да не отлети ненадейно, императорът заповядал да направят поднос от кристал, който придворните държали от всички страни, и Фей Йен танцувала върху него. Владетелят също така построил специална беседка – „Заслонът на седемте скъпоценности“. Там навсякъде били поставени множество благовонни прегради, които пречели на вятъра да отнесе наложницата.“

„А какъв ли вятър ще е нужен, за да може да отвее теб?“ – на шега подхвърлил императорът, намеквайки, че Ян е възпълничка.

„Дъгоцветни одежди и дрехи с пера“ ми харесва най-много от всички древни мелодии“, казала тя, без да му отговори на въпроса.

„Само се пошегувах, а ти, струва ми се, вече си на път да ми се разсърдиш?“ – казал Владетелят.

.... „

5.2. Вторият текст, „Мей Фей“ също е биографичен, но е аноним. Както се отбелязва в бележките в заключителната част на творбата, „когато художниците нарисуват някоя красавица с клонче сливов цвят в ръка, всички знаят, че това е Мей Фей (букв. „Наложницата Сливов цвят“). Но само толкоз, - коя е тя, кога е живяла, това го знаят малцина - „Мей Фей и Ян Гуйфей, двете първи фаворитки на Мин-хуан (посмъртното име на императора Сюан-дзун) са много различни: за едната знаят всички, другата не е известна никому“. Историята за Мей Фей се представя като препис на свитък, взет „от книжаря Джу Дзунду, известен с прозвището Джу Уандзюан („Джу-десетте хиляди свитъка“). Написана е с много красив почерк, през седмия месец на втората година от управлението на династията Тан под девиза Даджун („Великата среда“, 848 г.). В нея се съдържат много описания на обичаи и нрави, които, уви, не се споменават в династийните хроники“. Човекът, открил и преписал текста, и вероятно живял в края на 11-ти, началото на 12-ти век скромно твърди, че направил само „някои дребни поправки, за да се подобри тук-таме стила или да се подсили изказа“, като „следвал най-близо изначалния текст, - от страх да не се обезобрази оригиналния му вид“. Ето откъс от творбата:

„...После в двореца се появила Ян Тайджън. Част от вниманието, което получавала Мей Фей, постепенно се прехвърлило върху новата наложница. Макар императорът да не се бил отдръпнал напълно от Мей, между нея и Ян се разгоряла ревност. Двете всячески избягвали срещите. За целта даже се придвижвали по различни маршрути. Императорът обичал да ги сравнява с Ъхуан и Нюин (двете дъщери на съвършеномъдрият митичен владетел Яо, и съпруги на неговия наследник – Шун, пословични със своите женски добродетели и взаимна привързаност – б.пр.). Всички посветени обаче знаели, че подобна алюзия е твърде далеч от истината – общото било толкова, колкото между приятелството и враждата, и тайно се присмивали.

Ян Тайджън била завистлива, изкусна в интригите. Мей Фей имала мек и деликатен характер, и по никакъв начин не могла да се противопостави на Тайджън. Накрая, Мей била преместена в Източните покои на двореца Шанян. ...

Мей Фей дала хиляда златни монети на Гао Лишъ и му заръчала да намери поет, който, подобно на Съма Сянжу, да ѝ напише ода – като неговата, за „Дългите порти“⁹, та да привлече височайшето внимание. Гао Лишъ обаче се стараел всячески да угоди на Ян Тайджън, пък и се боял от властта ѝ. Затова наредил да предадат на Мей Фей, че няма кой да ѝ напише одата. При това положение, не ѝ оставало нищо друго, освен собственооръчно да си я съчини. Нарекла я по аналогия „Ода за Източните покои“. Основната част от произведението гласяла следното:

„Ода за Източните покои“

Огледалото нефритено покрито е със прах.

Пресъхнали са в шкафчето ми всичките парфюми.

Прическа да си правя – сили не събрах...

Защо да си обличам скъпите костюми?

Във ледени покои, – безмълвие и страх...

Тук само мисли тъжни блуждаят из ума ми.

Обрулен, разлетя се сливеният цвят,

във моя двор далечен! Увяхва той и чезне,

⁹ Според легендата, императрица Чън, съпруга на ханския У-ди, след като загубила благоразположението на владетеля, била преместена в Двореца Чанмън или „Дългите порти“. Решена на всяка цена да го спечели отново, тя дала хиляда златни монети на знаменития поет Съма Сянжу и го помолила да ѝ напише произведение, в което да опише скръбта ѝ, и така да събуди отново любовта на императора. Поетът съчинил „Ода за Дългите порти“, с чиято помощ тя успяла да стане отново любимка на владетеля.

и вдън „Чанмън“ пропада, – в един изгубен свят!

Оплакват го върбите, горчиви сълзи леят!

Далече от дома си, цветчета бели стенат!

Но ето, вятър пролетен ли птица пак довя ...?

*Здрачава се. По кулата нагоре тръгвам аз,
без цел по стълби стръмни, нагоре се понасям,
но чувам, - звук от флейта долита в този час,
и мигом се във спомени бленувани унасям...*

*И слънцето пред мрака го облаче обгърна,
а аз пък – месеца, тъй бледен, ще прегърна.*

*На „Топъл извор“¹⁰ искам косите си да мия,
на пролетния излет, навън – със Вас самия!*

Уви! Не ще да ида тъй скоро аз тъдява...

Далечен спомен само ме мене тука сгрыва...

*В затънтена обител, - „Чанмън“ за мен е тя,
въздишам тежко, клета, в безвремие, в тъга.*

От синя птица блага вест чакам да получа.

¹⁰Название на близък минерален извор с басейн за къпане, често посещаван от императора.

Нима надежда няма това да ми се случи?

Припомням си: Двореца! Тъй бляскав и прекрасен!

Овалът на басейна Тайе¹¹, – така прозрачен!

Отблясъците водни – танцуват по вълните!

Песните, гощавките, на флейтите свирните!

И ето, с Вас излизаме навън, на посещение,

навред звучи „Танцуващият феникс” – песнопение!

И пак съм седнала до Вас, във приказната ладия,

о, като лебед плава тя, водата нежно глади я!

Обичате ме силно Вие, – аз това го зная,

неразделни бяхме ние, - тъй ще сме до края!

Пред мен се клехте Вие – в земята и небето,

един до друг вовек да сме, до сушата – морето!

„Луна и слънце – като тях е вечна любовта ни!”

Все чувам тези думи да се носят във съня ми!

Как жалка завист тук така невидимо избликна,

¹¹Известно курортно езеро в северната част на гр.Чанан, северно от двореца Дамин, любимо място за отмора на императорите още от ханската династия.

коварна ревност изведнъж навсякъде проникна!

*Любимия човек тогаз без свян от мен отнеха,
отлъчена в покои прашни се мъча без утеха!*

*Животът ми – мечта, във миг се в празен сън превърна,
в печал безкрайна тъна аз, стъмни ли или съмва!*

*И от зори до мрак сега, безспир се тука скитам,
във пустия дворец, сама, без сили, без защита!*

*Ни есенен дъждец – не ща, ни пролетни картини,
Съма Сянжу! Ела, и песен сътвори ми!
Уви! От тез таланти тука помен вече няма,
неописуемата моя скръб си неописана остана.*

*Навън камбаните за аудиенция звънят,
пак зазорява се, – денят дойде отново.
А вътре тук – стените на двореца кук кънтят,
в тях бият се въздишките ми тежки от олово.*

*Лице закривам със ръкав, и в плач се пак обливам ...
В покои източни се лутам аз, и там забравена погивам ...*

... „

6. Alexiev, A.B., Multifunctionality in Chinese and Dependency Grammar Solutions. In: Modern China and Its Tradition. Collection of Papers from the International Sinological Conference. Belgrade, 2009. pp 296-311.

В статията накратко се обосновава целесъобразността на тезата, че прилагането на теорията на депендентната граматика към описанията на китайския език позволява да се определят обичайните граматични функции на думите. Подобен подход дава възможност да се изведат регулярните семантични връзки между отделните значения, да се разкрие логика в „универсалната“ употреба на китайските думи, като преходите в значенията им се групират за да станат по-разбираеми и предсказуеми. Това знание може да послужи за по-адекватно лексикографско описание на китайския език, като премахне ненужната граматична информация от речниците и освободи място за повече и по-важни лексикални значения. Учебниците биха могли да уловят по-добре динамиката на трансформациите на китайските граматични конструкции и да повишат ефективността на обучението по китайски език, като развиват по-добро езиково чувство.

7. „Българско-китайски разговорник. Издателство Грамма: Абагар, В.Търново, 2011.“, е първият по рода си у нас.